

אונאת ממון ורכות הלשון

וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לְעַמִּיתְךָ אוֹ קָנָה מִיַּד עַמִּיתְךָ אֶל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו: (ויקרא כה יד).¹

ויקרא רבה פרשה טז סימן ו

אמר ר' יהושע בן לוי: חמש תורות כתובות במצורע: "זאת תורת נגע צרעת" (ויקרא יג נט), "זאת תורת אשר בו נגע צרעת" (שם יד לב), "זאת התורה לכל נגע הצרעת" (יד נד), "זאת תורת הצרעת" (יד נו). והקפץ: "זאת תהיה תורת המצורע" (יד ב) – תורת המוציא שם רע. ללמדך שכל האומר לשון הרע עובר על חמישה חומשי תורה. לפיכך משה מזהיר את ישראל: "זאת תהיה תורת המצורע".²

ספרא בהר פרשה ג, פרק ד

"אל תונו איש את אחיו" – זו הניית ממון. יכול זו הניית דברים? וכשהוא אומר "לא תונו איש את עמיתו" – הרי אונאת דברים אמורה, הא מה אני מקיים "אל תונו איש את אחיו" – זו אונאת ממון.
 "ולא תונו איש את עמיתו" – זו הונאת דברים. יכול זה הונאת ממון?³ כשהוא אומר "אל תונו איש את אחיו" – הרי אונאת ממון אמורה, הא מה אני מקיים "ולא תונו איש את עמיתו"? הרי הונאת דברים. כיצד? אם היה בעל תשובה לא יאמר לו: זכור מעשיך הראשונים מה היו. ואם היה בן גרים לא יאמר לו: זכור מה היו מעשה אבותיך.⁴

רמב"ם הלכות מכירה פרק יב, הלכות א-ד

אסור למוכר או לקונה להונות את חברו, שנאמר: "וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו". ואע"פ שהוא עובר בלא תעשה אינו לוקה מפני שניתן להשיבון. ובין שהונה במזיד, בין שלא ידע שיש במכר זה הונייה, חייב לשלם. וכמה תהא הונייה ויהיה חייב להשיב? שתות בשווה.⁵ כיצד? הרי שמכר שווה שש בחמש, או שווה שבע בשש, או שווה חמש בשש, או שווה שש בשבע, הרי זה הונייה ונקנה המקח וחייב המאנה לשלם את ההונייה ולהחזירה כולה למתאנה.⁶ היתה ההונייה פחות מזה בכל שהוא, כגון שמכר שווה ששים דינר

¹ בהקשר דיני היובל בהם שדות חוזרים לבעליהם ואין מכירת עולם למקרקעין, מזהירה התורה בפרק כה של ספר ויקרא, לערוך את חשבון השנים בשעת המכירה או הפדיון לפני היובל כבאמנות לפי חשבון השנים: "וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו: במספר שנים אחר היובל תקנה מאת עמיתך במספר שני תבואת ימך לך: לפי רב השנים תרבה מקנתו ולפי מעט השנים תמעיט מקנתו כי מספר תבואת הוא מכר לך: ולא תונו איש את עמיתו ויראת מאלהיך כי אני ה' אלהיכם". אבל חכמים לקחו את הפסוק הפותח ואת הפסוק החותם האוסרים על הונאה, והרחיבו את תחולתם מאד.

² בפרשת מצורע הארכנו לדון בלשון הרע, לשון קשה, לשון גבהות ומדנים. ראה דברינו שם [על לשון הרע](#) וכן [מצורע – מוציא שם רע](#). שם הבאנו שם את המדרש המאד פסימי על אותו איבר בגוף האדם, הלשון, שאין בו תוחלת: "רמ"ח איברים יש בו באדם, מהם רבוצין מהן זקופין. ולשון זה נתון בין שני לחיים ואמת המים עוברת תחתיו ומכופל כמה כפולות. בוא וראה כמה שריפות הוא שורף! אילו היה זקוף ועומד – על אחת כמה וכמה. לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להם זאת תהיה תורת המצורע המוציא שם רע". (ויקרא רבה טז ד). טרם שנסיים את חומש ויקרא ונעבור לחומש הבא, נחפש את תקנתו של לשון הרע – זה שעובר על חמישה חומשי תורה – בחומש ויקרא עצמו ונראה גישה אחרת, אולי קצת אופטימית יותר, על כח הדיבור והלשון.

³ דרשה כפולה זו לא עמדנו על טיבה. אפשר ששתי דרשות שונות כאן, זו על פסוק יד וזו על פסוק יז ומי שדרש זו לא דרש זו והעורך הביא את שתיהן. אבל ביסודן, זו אותה דרשה ועקבית בדרישת הפסוקים.

⁴ שני פסוקים יש לנו על איסור הונאה. האחד, פסוק יד שהבאנו בראש דברינו: "וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו", והשני, פסוק יז בהמשך הפרק: "ולא תונו איש את עמיתו ויראת מאלהיך כי אני ה' אלהיכם". למה לי שניהם? מכאן שמדובר בשני סוגי הונאה. פסוק אחד מדבר בהונאת (או אונאת) ממון ואילו השני בהונאת דברים. ועדיין מנין לנו מי הוא מה? על כרחך שצריך לראות את ההקשר. פסוק יד, הראשון, מזכיר בפירוש מקח וממכר: "וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך" ואילו פסוק יז מזכיר את "ויראת מא-להיך" ונראה שהוא מכוון על דברים המסורים ללב. ראה רש"י על הפסוק: "כאן הזהיר על אונאת דברים, שלא יקניט איש את חברו לא ישיאנו עצה שאינה הוגנת לו לפי דרכו והנאתו של יועץ. ואם תאמר, מי יודע אם נתכוונתי לרעה, לכך נאמר ויראת מאלהיך, היודע מחשבות הוא יודע. כל דבר המסור ללב, שאין מכיר אלא מי שהחשבה בלבו, נאמר בו ויראת מאלהיך". (ראה אבן עזרא על פסוק יז שהולך כדרכו בדרכו). וכבר הארכנו לדון בהונאת דברים פעמיים בפרשה זו. ראה דברינו [על אונאת דברים](#) וכן [תנורו של עכנאי](#). והפעם נתמקד בהונאת ממון ובקשר עם לשון רכה.

⁵ שתות היא שישית, כפי שהוא מסביר להלן.

⁶ להסבר שיטה מתמטית זו שפעם שישית מחושבת מלגו ופעם מלבר, בין אם היא הונאה למוכר (מחיר חסר) ובין אם היא הונאה ללקוח (מחיר יתר), ראה הסבר באנציקלופדיה התלמודית, ערך אונאה: "נחלקו אמוראים בשיעור שתות: רב סובר שתות המקח שנינו, היינו ששית שוויו של חפץ, ושמואל סובר אף שתות המעות שנינו, היינו ששית המחיר שניתן בעדו. הלכה כשמואל, לפיכך בין בשתות שוויו של חפץ, כגון שמכר שוה שש בשבע ונתאנה לוקח, או שוה שש בחמש ונתאנה מוכר, ובין בשתות המחיר שניתן בחפץ, כגון שמכר שוה חמש בשש ונתאנה לוקח, או שוה שבע בשש ונתאנה מוכר, הרי זה אונאה ונקנה המקח והמאנה חייב לשלם את האונאה ולהחזירה כולה למתאנה". ועל"פ צריך לומר שבעולם המסחרי דאז היו לחפצים מחירים די ידועים וקבועים.

בחמישים ופרוטה אינו חייב להחזיר כלום, שכל פחות משתות דרך הכל למחול בו. היתה ההוניה יתירה על השתות בכל שהוא, כגון שמכר שוה ששים בחמישים פחות פרוטה בטל מקח, והמתאנה יכול להחזיר החפץ ולא יקנה כלל, אבל המתאנה אותו אינו יכול לחזור אם רצה זה וקבל.⁷

ויקרא רבה פרשה לג סימן א

"וכי תמכרו ממכר לעמיתך" - זהו שכתוב: "מות וחיים ביד לשון" (משלי יח כא);⁸ תרגם עקילס: מיצטרון-מכירין: מוות מכאן והחיים מכאן.⁹ בן סירא אמר: היתה לפנינו גחלת, נפח בה - בערה, רקק בה - קָבַת.¹⁰ אמר ר' ינאי: היה ככר טבול.¹¹ אכלו עד שלא עישרו - מות ביד לשון, עישרו ואכלו - חיים ביד לשון.¹² אמר ר' חייא בר אבא: היתה לפנינו כלכלה של תאנים, אכלה עד שלא עישרה - מות ביד לשון, עישרה ואכלה - חיים ביד לשון.¹³

רבן גמליאל אמר לטבי עבדו: צא, קנה לנו ציב [חתיכת בשר] טוב מן השוק. יצא והביא לו לשון. לאחר ימים אמר לו: צא, קנה לנו ציב רע מן השוק. יצא והביא לו לשון. אמר לו: מהו זה? כשאמרתי לך צא קנה לנו ציב טוב מן השוק, הבאת לנו לשון; וכשאמרתי לך צא קנה לנו ציב רע מן השוק, הבאת לנו לשון! אמר לו: אדוני, ממנו הטוב וממנו הרע. כשהוא טוב - אין טוב ממנו, וכשהוא רע, אין רע ממנו.

רבי עשה סעודה לתלמידיו. הביא לפניו לשונות רכים ולשונות קשים. התחילו בוררים את הרכים ומניחים את הקשים. אמר להם: בני, דעו מה אתם עושים. כשם שאתם בוררים את הרכין ומניחים את הקשים, כך יהיה לשונכם רך אלו לאלו. לפיכך משה מזהיר את ישראל: "וכי תמכרו ממכר לעמיתך .. אל תונו איש את אחיו".¹⁴

רי"ף מסכת יומא דף ה עמוד ב

⁷ ראה גם סיכום המצווה בספר החינוך מצוה שלז: "שלא להונות אחד מישאל בין זכר בין נקבה במקח ובממכר, שנאמר [ויקרא כ"ה, ד'] וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו. ואמרו זכרונם לברכה בספרא, אל תונו איש את אחיו, זו אונאת ממון. ובגמרא [ב"מ נ"ו ע"ב] אמרו זכרונם לברכה, מיד עמיתך, דבר הנקנה מיד ליד, כלומר מטלטלין. ואין כוונת המדרש שלא יזהיר הכתוב על אונאת הקרקעות כמו כן, אלא הענין הוא לומר שדיני האונאה, כגון החילוקין שאמרו זכרונם לברכה [שם נ' ע"ב] באונאה שהיא חוזרת ביתר משתות, ודיניה בפחות משתות אינן נוהגין בקרקעות אלא במטלטלין". עד כאן דברי ספר החינוך. מקור ראשי בתלמוד לאונאת ממון הוא מסכת בבא מציעא פרק רביעי - הזהב, דפים מט-נט, ראה שם איך הגמרא (בעקבות המשנה) עוברת מהדין באונאת ממון לאונאת דברים. אבל אנו מתמקדים הפעם דווקא באונאת ממון וממנו ללשון רכה כפי שנראה. היום שגור יותר בלשוננו הביטוי: "החיים והמוות ביד הלשון", אבל בפסוק הביטוי הוא: "מוות וחיים ביד לשון". רוב הדרשות על פסוק זה ממשלי חוזרות למוטיב של לשון הרע שבכוחה להמית במישור המוסרי-דתי (ראה דברינו [מצורע - מוציא שם רע](#) בפרשת מצורע), אבל ניתן להבין את הפסוק ממשלי "מות וחיים ביד לשון" כפשוטו, בכך שלשון הרע מסכסכת בין אנשים וגורמת למריבות שסופן שפיכות דמים. ראה במדרש תהלים (בובר) מזמור לט, הסיפור על מלך פרס שנטה למות ואמרו לו הרופאים שאין לו רפואה אלא בחלב לביאה, ושלה לשלמה ושלמה נעזר בבניהו בן יהוידע, איך רבים שם כל האיברים.

⁹ מיצטרון-מכירין, מפרש א.א. הלוי הוא כלי אוכל שבשימוש חיילים (חיילי רומא?), שהוא כף מצד אחד וסכין מצד שני וכנראה לכלי עצמו הייתה צורה שמזכירה לשון. ובפרשת השבוע הבא, בחוקותי, מצאנו משל דומה: הספר והסיף, הכיכר והמקל (ויקרא רבה לה ו, דברים רבה תחילת פרשת ראה).

¹⁰ לשון האדם (הפה כולו) יכולה להפיח רוח ולעורר גחלים עמומות, או להוציא נוזלים, הרוק, ולכבות את האש.

¹¹ כיכר של טבל, תבואה שטרם הפרישו תרומותיה ומעשרותיה. ראה גם בראשית רבה ס ח הסיפור על ר' ירמיה ורבי זעירא שנכשלו בטבל: "ר' ירמיה שלח לרבי זעירא אחת כלכלה אחת של תאנים. רבי ירמיה אמר: אפשר רבי זעירא אוכלן שלא מתוקנות? רבי זעירא אמר: אפשר רבי ירמיה ישלחן שלא מתוקנות? בין זה לזה נאכלו התאנים בטבליהן. למחר עמד ר' ירמיה עם רבי זעירא. אמר לו: תקנת תאנים אלה? אמר לו: לא. אמר רבי אבא בר ימינא בשם אלעזר זעירא: אם היו ראשונים מלאכים, אנו בני אדם; ואם היו בני אדם, אנו חמורים". ראה שם איך זה קשור לגמלי של אברהם אבינו ולחמורו של פנחס בן יאיר, בדברינו [בין גמלי של אברהם לחמורו של פנחס בן יאיר](#) בפרשת חיי שרה..

¹² זה אותו רבי ינאי שראינו איך למד מהרוכל את סם החיים: "מי האיש החפץ חיים ... נצור לשונך מרע". ראה שוב דברינו [מצורע - מוציא שם רע](#) בפרשת מצורע.

¹³ בדרשה זו וגם בדרשתו של ר' ינאי, יש משחק מתוחכם עם "לשון" שהוא גם איבר האכילה וגם איבר חיתוך הדיבור. אכלה עד שלא עישרה - המוות הוא בלשון האוכלת. עישרה ואכלה - החיות היא בלשון המדברת שמפקיעה את איסור הטבל (ובאמת, אפילו מחשבה מוציאה מאיסור טבל, ביצה יג ע"ב). יש כאן, מעין לשון נופל על לשון על המילה "לשון". וכל זה בהלכה, אבל גם האגדה לא טמנה ידה בצלחת בדרשות על הפסוק: "חיים ומוות ביד לשון". ראה כדוגמא את הסיפור על מלך פרס שנוזק לחלב לביאה על מנת להתרפא ושלה לשלמה המלך ושלמה שלח את בניהו בן יהוידע למשימה, במדרש תהלים (שורח טוב; בובר) מזמור לט. כיצד רבים שם כל האיברים מי גרם להצלחת המשימה ואיך גברה על כולם הלשון והודו לה כל האיברים: "עכשיו אנו מודים לך שאת שולטת על כל האיברים, הדא הוא דכתיב מות וחיים ביד לשון (משלי יח כא), אמר דוד אמרתי אשמרה דרכי מחטוא בלשוני".

¹⁴ ראינו לעיל לפסוק זה מדבר באונאת ממון ולא באונאת דברים. האם דרשן האגדה לא דייק ונסחף לדרוש על פסוק יד דרשה שמתאימה לפסוק יז? או שמא המעתיקים טעו? אפשר. אנו רוצים להניח שלא. אנו רוצים לטעון שגם באונאת ממון, יש תמיד את הצד של הדיבור. מסחר ומשא ומתן עסקי, יש לנהל בנחת. עסקים קשורים עם דיבור בנחת (יומא פו ע"א). ההפרדה בין הונאת ממון להונאת דברים באה לומר שיש כאן שני איסורים, אבל בפועל הדברים (והדיבורים) כרוכים זה בזה. ראה גם את הצד השני, שהונאת דברים חוזרת לעסקי ממון: "כיצד (הונאת דברים)? רבי יהודה אומר: אף לא יתלה עיניו על המקח ולא יאמר לו בכמה חפץ זה והוא אינו רוצה ליקח", ספרא דלעיל). עכ"פ, אנו רוצים לטעון שהלשון הרכה שרבי לימד את תלמידיו קשורה עם הונאת ממון דווקא.

ת"ר: בזמן שאדם קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ודיבורו בנחת עם הבריות ומקחו ומתנו בשוק נאה, ונושא ונותן באמונה, מה הבריות אומרות עליו? אשרי איש פלוני שלמד תורה אשרי אביו ואשרי רבו שלמדוהו תורה. אוי להן לבני אדם שלא למדו תורה. פלוני שלמד תורה ראיתם כמה יפים דרכיו וכמה מתוקנין מעשיו עליו הכתוב אומר: "ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר" (ישעיהו מט ג).¹⁵

מדרש תנחומא (בובר) פרשת ויגש סימן ז

כיון שראה יהודה ליוסף שאינו מתפייס, התחיל לומר לאחיו: מה אנו עומדים? מִזָּה נתחיל ובפרעה נסיים. והם לא היו יודעים שיוסף מבין לשונם, שנאמר: "והם לא ידעו כי שומע יוסף" (בראשית מב כג). כיון שראה יוסף כך, התחיל אומר להם בתחנונים ובלשון רכה. אמר להם: איני רוצה לידע אלא לבנימין הזה, מי נתן לו עצה לגנוב את הגביע? שמא אתם נתתם לו עצה לגנוב את הגביע? כיון ששמע בנימין כך, אמר: לא הם נתנו לי עצה, ולא אני נגעת בגביע. אמר לו: השבע לי, התחיל לישבע לו ...¹⁶

ילקוט שמעוני תורה פרשת יתרו רמז רעו

"כה תאמר" - אמור בלשון רכה ראשי הדברים לנשים ותגיד לבני ישראל ותדקדק עמהן. אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים, לא במסורת אני אומר לכם, לא כתבים אני משגר לכם ולא עדים אני מעמיד עליכם. אלא אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים. ראו על כמה חייבין לי: על עבודה זרה ועל גילוי עריות ועל שפיכות דמים לשעבר ולא נפרעתי מהן אלא על ידכם.¹⁷

שמות רבה פרשה מב סימן ב

התחיל הקב"ה ליתן למשה שבילים שיבקש עליהם רחמים. מניין? אמר ר' יוחנן: למעלה כתוב: "וידבר ה' אל משה לך רד" - לשון קשה, ואחר כך הוא אומר: "ויאמר ה' אל משה ראיתי את העם הזה והנה עם קשה עורף הוא (שמות לב ט) - ואין אמירה אלא לשון רך, כאדם שיש בלבו על חברו והוא מבקש להתפייס לו והוא אומר לו: אמור לי מה עשיתי לך שכן עשית לי? כיון ששמע משה מן הקב"ה דברים רכים, התחיל מבקש עליהם רחמים, שנאמר: "ויחל משה".¹⁸

¹⁵ הר"ף (רבי יצחק אלפסי, אגלי"ר ד"א תשע"ג (1013), ליסנה, ספר ד"א תתס"ג (1103)) משנה קצת את לשון הגמרא. ראה יומא פו ע"א, שם המשא ומתן באמונה והדיבור בנחת הם שווי ערך. ואילו כאן, בנוסח הר"ף, הדיבור בנחת מקדים את המשא ומתן העסקי: "ודיבורו בנחת עם הבריות ומקחו ומתנו בשוק נאה ונושא ונותן באמונה". אנו נוטים לראות בכך חיזוק לדעה שהבאנו לעיל שהלשונות הרכים שרבי מלמד את תלמידיו הם לעניין אונאת ממון ולא אונאת דברים. דיבור בנחת שמקורו לא באורח חיים (שולחן ערוך) או הלכות דעות (רמב"ם), אלא בחושן משפט (שולחן ערוך) והלכות מכירה (רמב"ם). רבי מכין את תלמידיו לעולם העסקי. על הונאת דברים הם ודאי למדו היטב בבית המדרש. מה יהיה כשיצאו לשוק? איך יהיה דיבורם שם? מה יהיה משאם ומתנם?

¹⁶ אחרי כל העימותים והדיבורים הקשים בין יוסף ואחיו (ראה דברינו [בפרשת ויגש](#)), מישוהו (יוסף עפ"י מדרש זה) משנה כיוון ומסנה דרך אחרת - את הלשון הרכה ואת הדיבור בנחת. (המילים עדיין קשות: מי נתן את העצה לגנוב, אבל כנראה שהטון רך. מכאן שלשון רכה היא קודם כל "המוסיקה" - c'est le ton qui fait la musique). ראה גם רש"י בראשית מה ד: "ראה אותם נסוגים לאחוריהם, אמר עכשיו אחי נכלמים, קרא להם בלשון רכה ותחנונים". (ועם כל זאת, עדיין נבהלו מפניו ולא יכלו לענות לו ברגע ההתגלות). על איזה "וכי תמכרו ממכר לעמיתך" אנחנו מדברים כאן? על מכירת יוסף? כבר ראינו במספר מקומות את אזכור חטא מכירת יוסף "עד סוף הדורות" (ראה דברינו על [מכרם בכסף צדיק](#) בפרשת וישב). ואולי גם לקח זה מצטרף. אפשר שאם היו יוסף ואחיו מבררים לשון רכה ומניחים לשון דיבה ושנאה, בתחילת הפרשה ובמהלכה, כפי שרבי לימד את תלמידיו, לא היו מגיעים לעימות כל כך קשה ולא היה צריך יוסף "לגלות" ברגע האחרון "תחנונים ולשון רכה" שגם בה יש עוקצנות לא קטנה: מי לימד אותך לגנוב, בנימין אחי?

¹⁷ דברי ילק"ש אלה הם בעקבות דברי המכילתא: "כה תאמר לבית יעקב, אמור בלשון רכה, אמור ראשי דברים לנשים; ותגד לבני ישראל, ותדקדק עמהם ואמור להם". וממתן תורה שפתח בלשון רכה (אח"כ באו קולות וברקים ודקדוקי מצוות ואזהרות) למדנו מצוות רבות שקיומן הוא בלשון רכה: הוכח תוכיח את עמיתך (ספר החינוך מצוה רלט, רמב"ם הלכות דעות פרק ו הלכה ז), מצוות הכנות לשבת (אורח חיים סימן רס, טור, שו"ע, משנה ברורה), כיבוד אב ואם (מסכת קידושין לא, יורה דעה סימן רמ), הלכות עדות (רש"י, כתובות לג ע"א) ועוד. ואנו ניסינו לקשר את הדברים דווקא לחלק של "ואלה המשפטים", דינים, ממונות, חושן משפט.

¹⁸ ואז משה זוכה לעלות פעם שנייה ולקבל [לוחות שניים](#). וידבר - לך רד, ויאמר - ועלית. בשיא כעסו של הקב"ה בגין חטא העגל, הוא רומז למשה, בלשון רכה, שיאחז בדרך של לשון רכה ויתפלל על בני ישראל שחטאו. "ואין אמירה אלא לשון רכה". כך גם מצאנו במדרש שכל טוב בשמות פרק ז: "דבר אליהם - בלשון קשה ... לאמר - לשון רכה ולשון נחת". דיבור הוא בכך ("אין וידבר אלא לשון עז" ילקוט שמעוני מטות רמז תשפה, רש"י שמות לב ז ועוד) ואילו אמירה היא בנחת. ומי לא מסכים להבחנה זו? אבן עזרא (כמובן). ראה אבן עזרא בראשית שיטה אחרת - פירוש פרק ו פסוק ז: "ראיתי בספר חכם גדול כי ויאמר לשון רכה. והנה מה יעשה בפסוק ויאמר יי אלהים אל הנחש, ולאדם אמר, ואל האשה אמר? ורבים ככה אין להם מספר". לנו נראה לומר שמלבד "המוסיקה" והתווים שניתן להדביק למילים של הדיבור בנחת, יש כאן גם דיאלוג. שים לב ללשון המדרש: "כאדם שיש בלבו על חברו והוא מבקש להתפייס לו והוא אומר לו: אמור לי מה עשיתי לך שכן עשית". אומר לו: אמור לי. פעמיים אמירה, זה כבר בהכרח בנחת. משא ומתן עסקי, כשמו כן הוא, יש בו דיאלוג: תן וקח, משא ומתן, מוכר וקונה, הסכמה על המחיר ושאר פרטים. דו-שיח הוא בהכרח (רצוי מאד) שיהיה בלשון רכה. דו-שיח בלשון קשה מהר מאד מתפוצץ. את זה ביקש רבי ללמד לתלמידיו. מחיי המסחר דווקא.

רמב"ן בראשית פרק כז פסוק יב

ואני תמה, איך לא פחד מהיכר הקול, וכל בני אדם נכרים בקולם, כמו שאמרו רבותינו (גיטין כג א) היאך סומא מותר באשתו, והיאך בני אדם מותרין בנשותיהן בלילה, אלא בטביעות עינא דקלא. ואם סתם בני אדם מכירין כן, מה יהיה ביצחק, החכם והבקי להכיר בין בניו, שתהיה לו באמת טביעות בקול. אולי היו האחים האלה דומים בקולם. ולכך אמרו (בראשית רבה סה יט) כי הקול קול יעקב, דבריו, שמדבר בלשון רכה ומוזכר שם שמים. או שהיה משנה קולו לדבר כלשון אחיו, כי יש בבני אדם יודעים לעשות כן.¹⁹

שבת שלום**מחלקי המים**

מים אחרונים: אם נחזור לפסוקי המקרא שכופלים את איסור ההונאה ומזהירים אותנו הן מאיסור הונאת דברים והן מאיסור הונאת ממון, בא ירמיהו וכורכם בפסוק אחד: "לֹא אָמַר ה' עֲשׂוּ מִשְׁפָּט וְיִצְדָּקָה וְהִצִּילוּ גְזוּל מִיַּד עֲשׂוּק וְגַר יְתוֹם וְאַלְמָנָה אֵל תָּנוּ אֵל תַּחְמוֹסוּ וְדָם נָקִי אֵל תִּשְׁפְּכוּ בְּמָקוֹם הַזֶּה" (ירמיהו פרק כב פסוק ג). ראה פירוש מצודת דוד על הפסוק: "אל תונו - זהו אונאת דברים של עגמת נפש: אל תחמוסו - אל תעשו להם חמס וזהו עושק הממון".

¹⁹ לרמב"ן קשה כיצד יעקב חושש שאביו ימשש אותו ויגלה כך את תרמיתו ואינו חושש שיגלה אותו בטביעת קול שזה אמצעי זיהוי ברור שגם סגי-נהור יכול בקלות להכיר (אמצעי שנמצא אגב בשימוש בטכנולוגיה המודרנית לאבטחת מידע ומתקנים!). מהתירוץ של רמב"ן, שאולי קולות אחים תאומים הם דומים ואולי יעקב ניסה לשנות את קולו ולהתאימו לקול של עשו, נראה שהוא עצמו חושב שיעקב טעה מאד בזה. ואכן, יצחק מזהה בקלות את "הקול, קול יעקב", מה גם שיעקב דיבר בלשון רכה כמנהגו. יש כאן לקח חשוב לנושא לשון רכה בו אנו עוסקים: לשון רכה איננה חיפוי על הונאה ותרמית. לשון רכה צריכה למנוע הונאה ותרמית, לא לסייע לה. ואכן, לא רק שהלשון הרכה של יעקב לא הועילה, אלא עזרה לחשוף את התרמית. ומכאן אולי סניגוריה פורתא ליעקב, שבעוד שבלבושו החיצוני התחזה לעשו, בדיבורו לא עשה זאת וברגע האמת, נשאר יעקב ולא שינה את דיבורו ובכך הסגיר את עצמו לשיפוטו של אביו. ואם עלה בידו לקשר את פרשת תולדות עם פרשת בהר, את ספר בראשית עם ספר ויקרא ואת סיפורי האבות עם מצוות התורה, דיינו.